

Journal iranian political sociology

Vol. 4, No.4, winter2022

<https://dx.doi.org/10.30510/psi.2022.269736.1470>

Social Empowerment Strategies in the Suburbs of Isfahan Comparative Study of Districts 10, 12 and 14

Abstract:

Marginalization is a global issue, and governments seek to reduce it. Today, based on various measures, the face of marginalization has changed fundamentally compared to the past. These areas have strengths and opportunities, as well as weaknesses, threats and social harms. The purpose of this article is to examine the strengths and weaknesses and opportunities and threats of marginalization from a social and cultural perspective in areas 10-12 and 14 of Isfahan. Findings: In District 10 of Isfahan Municipality, cultural and social strategy is aggressive, in fact, it is the use of capabilities to take advantage of opportunities. In region 12, the strategy presented is competitive in the social dimension, i.e., improving internal systems by using external opportunities, and in the cultural dimension, it is a defensive strategy, i.e. reducing weaknesses and avoiding threats. In District 14 of Isfahan Municipality, the strategy presented in both social and cultural dimensions is defensive. Here, it is necessary to reduce internal weaknesses and avoid environmental threats.

Keywords: Empowerment, marginalization, SWOT

راهبرد های توانمند سازی اجتماعی در مناطق حاشیه نشین شهر اصفهان مطالعه مقایسه ای مناطق ۱۰ - ۱۲ و ۱۴ شهرداری

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۳

سیامک مهابادی^۱منصور حقیقتیان^۲علیرضا شیروانی^۳ناصر حجازی^۴

چکیده

حاشیه نشینی به عنوان یک مسئله جهانی مطرح است و دولت‌ها در پی آنند که این مسئله را کاهش دهند. امروزه بر اساس اقدامات مختلف چهره ی حاشیه نشینی نسبت به گذشته تغییرات اساسی یافته است. این مناطق همان طور که ضعف‌ها، تهدیدها و آسیب‌های اجتماعی دارد از نقاط قوت و فرصت هایی نیز برخوردار است. هدف این مقاله بررسی نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای حاشیه نشینی از منظر اجتماعی و فرهنگی در مناطق ۱۰-۱۲ و ۱۴ اصفهان است. روش شناسی این پژوهش مبتنی بر روش شناسی کیفی است و با استفاده از ابزار مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه محقق ساخته بر اساس مطالعات پیشین و ادبیات نظری به جمع آوری اطلاعات پرداخته شد، تعداد مصاحبه ها ۳۳ نفر از کارشناسان، متخصصین، مدیران سمن‌ها و شهرداری‌های ذیربط انتخاب و با توجه به تکرار مفاهیم مصاحبه‌ها تا اشباع نظری ادامه یافت. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تکنیک دلفی و الگوی تحلیلی SWOT بهره‌گیری شد. یافته‌های تحقیق نشان داد، در منطقه ۱۰ شهرداری اصفهان راهبرد فرهنگی و اجتماعی تهاجمی است، در واقع استفاده از توانمندی‌ها برای استفاده از فرصتهاست. در منطقه ۱۲ راهبرد ارائه شده در بعد اجتماعی از نوع رقابتی است یعنی بهبود سیستمهای درونی با استفاده از فرصت‌های بیرونی و در بعد فرهنگی راهبرد تدافعی است یعنی کاهش نقاط ضعف و پرهیز از تهدیدات. در منطقه ۱۴ شهرداری اصفهان راهبرد ارائه شده در هر دو بعد اجتماعی و فرهنگی از نوع تدافعی است در اینجا بایست نسبت به کاهش نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدات محیطی اقدام نمود. تعریف و مصادیق حاشیه نشینی به لحاظ عمرانی، فرهنگی، اجتماعی و سلامت تغییر یافته و نیازمند مفهوم سازی جدید است. برنامه‌ها، دستورالعمل‌ها و سیاست‌های دولت در زمینه‌ی توجه به حاشیه نشینی و تلقی آنها به عنوان شهروند نویدبخش توسعه‌ی کمی و کیفی حاشیه نشینی است.

واژگان کلیدی: توانمندسازی، حاشیه نشینی، SWOT، دلفی

۱. دانشجوی دکتری، گروه جامعه شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد دهقان، دهقان، ایران (mahabadisiamak@gmail.com)

۲. دانشیار و مدیر گروه دکتری جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی دهقان (mansour_haghighatian@yahoo.com) (نویسنده مسئول)

۳. دانشیار و مدیر گروه دکتری مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی دهقان (baleandisheh@hotmail.com)

۴. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی دهقان (Hejzinaser@yahoo.com)

حاشیه نشینی مسئله ای جهانی است و به تبع آن در کلان شهر ها و شهر های بزرگ ایران نیز وجود دارد، یکی از علل پیدایش حاشیه نشینی مهاجرت افراد کم سواد یا بی سواد، با مهارت های پایین اجتماعی، فرهنگی و فنی و اسکان در محلات حاشیه نشین است. براساس مطالعات سازمان ملل، حاشیه نشینی و آلودگی ناشینی چالش اصلی هزاره سوم خواهد بود. در سال ۲۰۲۰ رقم کل اسکان غیر رسمی جهان حدود ۱۴۰۰ میلیون نفر افزایش خواهد یافت. میزان افزایش اسکان غیر رسمی کشورهای صنعتی ثروتمند در این مدت حدود پنج میلیون نفر و حجم جمعیت آلودگی ناشینی جهان در حال توسعه به رقم ۱۳۵۵ میلیون نفر خواهد رسید که از این مقدار حدود ۷۵ میلیون نفر از آن به کشورهای غرب آسیا تعلق خواهد داشت. به راستی اسکان غیر رسمی کشورمان در سال ۲۰۲۰ چقدر خواهد بود؟ آیا این تهدید را باید جدی گرفت؟ کلان شهر اصفهان در کنار سایر کلان شهرها از جمله تهران، مشهد، تبریز، کرج و اهواز درگیر مسئله حاشیه نشینی است و باید با انجام تحقیقات کاربردی به بررسی آن پرداخته و راهکارهای جدید علمی - عملیاتی ارائه شود.

بر اساس گزارش دفتر اسکان سازمان ملل، سکونتگاه های غیررسمی دارای ویژگی هایی چون داشتن تراکم بالا، وجود مسکن غیراستاندارد، دسترسی ناکافی به آب و بهداشت نامطمئن هستند. این سکونتگاه ها با سرعت مضاعفی در حال رشد هستند که محصول مدیریت نامطلوب، قوانین ناکارآمد، عدم رسیدگی به مناطق مبدأ با تشدید مهاجرتها می باشد. در ایران شهرنشینی بی رویه و شتابان زمینه های مسائل و معضلاتی را برای محیط های شهری ایجاد کرده است. یکی از این مسائل مهم رشد و گسترش حاشیه نشینی شهری است و این موضوع جایگاه و اهمیت خاصی در پژوهش های شهری و اجتماعی دارد. گسست حاشیه نشینان از جامعه ی شهری و عدم تعلق شهروندی مانع مشارکت توسعه ی مردم این مناطق می شود. حاشیه نشینی پدیده ای ساکن، ثابت و بی روح نیست، حاشیه نشینان هم در معرض آسیب پذیری و هم آسیب زایی اند، در عین حال در صورت توجه و رسیدگی مستعد رشد و تعالی خود و جامعه اند، سؤال اساسی این است که چگونه می توان با شناسایی نقاط ضعف و تهدیدات حاشیه نشینی و با بهره گیری از نقاط قوت و فرصت ها و ارائه راهبردهای توانمندسازی فرهنگی اجتماعی به شکل نوینی از جامعه ی شهری دست یافت که در جهت انسجام و همبستگی اجتماعی بوده و نویدبخش شهری هوشمند و توسعه یافته باشد. بنابراین ملاحظه می شود پدیده حاشیه نشینی در نتیجه رشد شتابان شهرنشینی به تدریج شکل گرفته و طرح های مربوط به مدیریت و توسعه شهری، نیازمند توجه به مسائل مربوط به این پدیده است، این نوع از سبک زندگی قسمی قابل توجهی از زندگی شهری را به خود اختصاص داده است و بعنوان یک مساله اجتماعی مطرح و می بایست ابعاد و زوایای آن مورد پژوهش قرار گیرد، حاشیه نشینی مسئله ای زود گذر با ابعاد محدود نیست بلکه بعنوان یک پدیده اجتماعی و فرهنگی باز تولید و در حال گسترش است که مؤید ضعف برنامه ها و سیاست های توسعه شهری اعمال شده است و راهبرد ها و اقدامات نوینی را می طلبد.

ادبیات نظری و پیشینه تجربی

مفهوم توانمندسازی^۵ را می توان در خاستگاه ها و منابع الهام حوزه های مختلفی چون فمینیسم ، روانشناسی فرویدی، الهیات، جنبش سیاهان و مدیریت بازرگانی یافت. (Cornwell and Brock, 2005) بانک جهانی توانمندسازی را اینگونه تعریف میکند: فرآیند افزایش ظرفیت افراد و گروه ها برای انجام انتخابها ، دگرگونی انتخابهایشان به کنش ها و برآیندهای مطلوب است . (World Bank, 2002) توانمندسازی ، هدف اصلی بسیاری از سازمان هاست، اما این مفهوم همچون قدرت ، میتواند معانی و تفاسیر متعددی از جنبه های مشارکت فردی و جمعی ، ظرفیت، استقلال و آزادی داشته باشد. (Petti, 2006) توانمندسازی به وسیله ی کیفیت مشارکت مردم در تصمیمات و فرآیندهای تأثیرگذار در زندگیشان مشخص می شود. توانمندسازی و مشارکت دو روی یک سکه هستند . (Oxfam, 1995)

توانمندسازی اجتماعی^۶ در پی تغییر جامعه است، تا افراد خود را در جایگاهی قرار دهند که مایل هستند ، نه جایگاهی که به آنها دیکته می شود، حس استقلال و کرامت انسانی برای مشارکت در سیاست ها ، تقاضای دستمزد عادلانه ، بهره برداری کامل از خدمات عمومی همچون سلامت و آموزش لازم است. (Petti, 2012)

چهار جنبه اجتماعی توانمندسازی که مستلزم اصلاحات نهادی است شامل موارد ذیل است :

- دسترسی به اطلاعات : شهروندان آگاه بهتر می توانند به فرصت ها و خدمات دست یافته ، قدرت خود را اعمال کرده و پاسخگویی بازیگران دولتی و غیردولتی را سبب شوند .
- مشارکت/ برخورداری : برای پایداری مشارکت و برخورداری فقرا نیاز به تغییر قوانین و فرآیندهایی است که فضایی را برای انسانها جهت به بحث کشیدن مسائل ، مشارکت در سطح محلی و ملی ، ساماندهی بودجه و دسترسی به خدمات مالی را فراهم می آورد.
- پاسخگویی : مأموران دولتی ، کارمندان بخش عمومی ، سرمایه گذاران و کارمندان بخش خصوصی و سیاستمداران بایستی در برابر سیاستها و اقدامات خود که بر کیفیت زندگی شهروندان تأثیرگذار است ، پاسخگو باشند.
- ظرفیت سازمانی محله : این امر به توانایی مردم در همکاری با یکدیگر ، خودسازماندهی و تجهیز منابع جهت حل مسائل مشترک برمی گردد. جوامع و گروه های سازماندهی شده تمایل به شنیده شدن صداهایشان و رفع نیازهایشان دارند. (Sideras , 2006)

توانمندسازی با مفهوم قدرت نیز ارتباط پیدا می کند : فوکو^۷ مفهومی پست مدرن از قدرت ارائه می کند که در آن قدرت از نظر کمیت نه محدود است و نه سلسله مراتبی. به گمان وی ، قدرت در هر جایی وجود دارد و این بدان علت نیست که قدرت شامل همه چیز است بلکه بدین دلیل است که از هر چیزی ناشی می شود. قدرت و دانش ، هر یک مستقیماً بر دیگری دلالت می کند و

⁵. Empowerment

⁶. Social empowerment

⁷. Foucault Michel

توانمند سازی بر یک غایت زود گذر . تا زمانی که جامعه در حال تجربه ی فعالیت های آزادی بخش و دموکراتیک است ، این تغییرات با نیروی های قهری و ضد توانمندی روبرو می شود و نسبت به گذشته کنترل بیشتری بر ما اعمال می کند. در این رویکرد ، اهداف توانمند سازی شامل ایجاد یک جامعه ی آزاد است و موانع آن ارزش های شخصی ، نیاز به انباشت ، مالکیت مادی و تمایلات به کنترل شدن توسط فناوری را در بر می گیرد. این موانع حتی عمیق تر از چیزهایی ست که در رویکرد رادیکال تشخیص دادند. چرا که آن ها نه تنها براساس روابط اجتماعی بلکه بر اساس دانش و تصورات شکل گرفته اند. (ابطحی و دیگران ، ۱۳۹۳).

با توجه به طرح دیدگاه های مختلف در خصوص حاشیه نشینی از جمله دیدگاههای اکولوژیک ، لیبرالی ، بنیادگرا (رادیکالی) ، جامعه گرا ، اقتصادی سیاسی فضا ، سیستمی همچنین نظریات قطب رشد ، کاربری اراضی ، مهاجرت ، کارکردگرایان ، نظریه جاذبه و دافعه ، نظریه عوامل میانی ، تئوری میشل ، نظریات زیموپ و استافر ، مشخص می گردد ، صاحب نظران و اندیشمندان از نحله های مختلف ، رهیافتها و رویکردهای متعددی برای حل مسئله حاشیه نشینی و برخورد با معضلات حاشیه نشینی ارائه نمودند ، رهیافت محافظه کارانه ریشه کن کردن پدیده را سفارش و راهکار بولدوزری پیشنهاد میکند، دیدگاه لیبرال معتقد است که این مکان ها را باید به حال خود رها کرد تا دستهای نامرئی بازار چاره ای برای آنها پیدا نماید . (سلطانی ، ۱۳۸۲) این دیدگاه به ریشه یابی شکل گیری این سکونتگاه ها نمی پردازد . (شکوهی ، ۱۳۸۵) و پیدایش این سکونتگاه ها را از تبعات نظام جهانی موجود می انگارد (پیران ، ۱۳۷۳) دیدگاه رادیکال معتقد است پدیده را باید ریشه ای حل کرد و در پی تغییر در ساختارهای جامعه است فرآیند کلی ادغام اقتصادهای جهان سوم در اقتصاد سرمایه داری و قطبی شدن جوامع در قالب مرکز و حاشیه و قطبی شدن درونی جوامع یعنی اقلیتی ثروتمند و اکثریتی فقیر است و تحلیل رشد اجتماع های غیررسمی ، خارج از تحلیل فرآیندهای نظام سرمایه داری ممکن نیست (ایراندوست و صرافی ، ۱۳۸۸) رویکرد توانمندسازی ، مبانی پارادایمی متفاوتی را از بعد معرفت شناسی ، هستی شناسی و روش شناسی در برخورد با موضوع حاشیه نشینی ارائه می دهد و دلیل این امر داشتن دیدگاه های خاص و جهت گیری های معینی است که طرفداران توانمندسازی بر آن تأکید دارند . بنابراین راهبرد توانمندسازی مناسب ترین راه حل در ساماندهی حاشیه نشینی است و به دنبال بهبود شرایط زندگی در این مناطق است و به مردم این فرصت را می دهد که با افزایش مشارکت های اجتماعی به ارتقاء وضعیت اجتماعی فرهنگی و سلامت این مناطق بپردازند . بدین ترتیب راهبرد توانمندسازی فرهنگی اجتماعی در کنار ارتقاء وضعیت عمرانی کالبدی و زیست محیطی توجه خاص به ابعاد انسانی سکونتگاه های غیررسمی دارد و با تأکید بر افزایش مشارکت های اجتماعی ، آگاهی بخشی و رفع ناتوانی ها و کم توانایی های افراد و با مذاکره ، تأثیر ، کنترل ، مسئولیت پذیری ، حقوق شهروندی ، توسعه ی نهادهای محلی ، روحیه ی مطالبه گری از سازمان های دولتی بر زندگی شان تأثیر مثبت گذارد.

در زمینه حاشیه نشینی و توانمند سازی پژوهش های گوناگونی بعمل آمده است که برخی از آنها به شرح زیر بیان می شود.

تحقیقات داخلی

شماعی و دیگران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان راهبردهای توانمند سازی حاشیه نشینان شهری با استفاده از تکنیک SWOT (مطالعه موردی : شهرک شهدای سنقر) به بررسی راهبردهای توانمند سازی حاشیه نشینان شهرک شهدای سنقر (از شهرستان های استان مرزی کرمانشاه) پرداختند. روش پژوهش ، توصیفی - تحلیلی و پیمایشی با بهره گیری از روش دلفی است . شیوه ی گرد آوری اطلاعات کتابخانه ای و مصاحبه با کارشناسان و مسئولان شهرداری سنقر می باشد. نتایج حاصله نشان می دهد که منطقه ی حاشیه نشین از نظر وضعیت موجود بر اساس ماتریس ارزیابی درونی و بیرونی در وضعیت متوسط قرار دارد. به عبارت دیگر منطقه ی حاشیه نشین نتوانسته از نقطه ی قوت بهره برداری لازم را ببرد . و در استفاده از فرصت های موجود بی بهره بوده است . همچنین نتوانسته از عواملی که موجب ضعف و تهدید آن می شود دوری گزیند . بنظر محققین ، توانمند سازی اجتماعات محلی ، دیگر مهندسی ساختمان و تزریق منابع مالی صرف نیست ، و مهندسی اجتماعی را بایستی در نظر گرفت . بطور کلی توانمند سازی اجتماع محلی بنوعی مکمل ارتقا بخشی است که علاوه بر مشارکت در ساخت و ساز و بهبود محله ، ضرورت درگیر شدن ساکنان محله در تصمیم سازی و فرایند برنامه ریزی برای تشخیص اولویت های اقدام و حمایت در اجرا را ضروری می داند. چنانچه از طریق ساماندهی بتوان به هدف توانمندسازی اجتماعات کم درآمد حاشیه نشین دست یافت ، بهبود و پیشرفت تدریجی محیط زندگی آنها متصور است . که در این صورت جداسازی آنها کم رنگ می شود و پیوند با تمام شهر ممکن می گردد .(شماعی و دیگران ، فصل نامه علمی - پژوهشی اطلاعات جغرافیایی سپهر)

فتح زاده و دیگران(۱۳۹۴) در تحقیق با عنوان برنامه ریزی راهبردی ، بمنظور توانمندسازی محلات حاشیه نشین (محلات حاشیه نشین سیلاب ، احمد آباد و یانوق دره سی تبریز) با تحلیل عوامل درونی (قوت و ضعف) و عوامل بیرونی (فرصت ها و تهدیدها) شاخص های کالبدی ، زیست محیطی ، اقتصادی محلات در قالب تکنیک SWOT بدنبال ارائه پاسخ به این سوال است که کدام استراتژی برای توانمند سازی محلات حاشیه نشین تبریز مناسب تر است ؟ در آن تحقیق به تحلیل رویکردهای دیدگاه لیبرالی ، دیدگاه رادیکال و همچنین راهبرد توانمندسازی در تحلیل معضل حاشیه نشینی می پردازد . مقایسه رویکرد و اصول توانمند سازی با رویکردهای مرتبط با موضوع حاشیه نشینی بیانگر این هست که رویکرد توانمندسازی مبانی پارادایمی متفاوتی را از بعد معرفت شناسی ، هستی شناسی و روش شناسی در برخورد با موضوع حاشیه نشینی ارائه می نماید . روش این تحقیق توصیفی و تحلیلی و تکنیک تحلیلی مورد استفاده SWOT بوده است . محدوده ی مورد مطالعه محلات حاشیه نشین سیلاب و احمد آباد از منطقه ی ۱۰ شهرداری تبریزی بوده است . نتیجه ی حاصله از آن تحقیق : بی توجهی به نقاط حاشیه نشین شهری علاوه بر اینکه زمینه را برای نارضایتی از امکانات و خدمات شهری ، مشارکت پایین در تصمیم گیری های شهری ، افزایش نابرابری های اجتماعی ، اقتصادی و احساس عدم تعلق به شهر در بین ساکنان را فراهم خواهد نمود ، توسعه پایدار شهری را نیز از جنبه های زیست محیطی ، اجتماعی ، فرهنگی ، اقتصادی با تهدیدات جدی مواجه خواهد نمود. تحلیل عوامل درونی و بیرونی تأثیر گذار بر توانمند سازی محلات حاکی از آن است که شاخص های نقاط قوت با مجموع نمره ی ۳/۴۵ در توانمند سازی ساکنین از اهمیت بالایی در مقایسه با سایر ابعاد برخوردار می باشد . بالا بودن مقدار نقاط قوت و نقاط فرصت با نمره ی ۲/۲۷ این امکان را فراهم می نماید که برای توانمند سازی محلات از راهبرد قوت دهی نیز استفاده شود . (فتح زاده و دیگران ، ۱۳۹۴)

رضوانی در تحقیق دیگر با عنوان بررسی و ارائه راهکارهای توانمندسازی اجتماع محور با تأکید بر مشارکت مردمی در ساماندهی و توانمندسازی بافت های فرسوده و سکونتگاه های غیررسمی، نمونه ی موردی شیراز، کرمانشاه و سنندج با استفاده از تکنیک SWOT به تحلیل عوامل درونی و بیرونی پرداخته است. روش تحقیق مذکور میدانی بوده و از تکنیک های مشاهده، مصاحبه و مطالعه ی کتابخانه ای بهره جسته است. نتایج حاصل از تحقیق بیانگر عملکرد بسیار مثبت طرح های توانمندسازی در شهر شیراز بوده است. محققین نتیجه می گیرند هدفمندی برنامه ها در شهر شیراز و وجود مدیریت یکپارچه و مشارکتی، هیئت امنای محلی در سطح محلات سبب شده مشکلات شناسایی و با مشارکت مردم محلی مرتفع گردند.

قادر مرزی و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی تحت عنوان اولویت بندی چالش های اسکان غیر رسمی با استفاده از تحلیل سلسله مراتبی AHP (مطالعه موردی: محله جعفر آباد کرمانشاه) به این نتیجه می رسد که عامل اجتماعی، اصلی ترین چالش منطقه و عوامل اقتصادی، بهداشتی، آموزشی و رفاهی در اولویت های بعدی قرار دارد.

پیری و رضاییان (۱۳۹۳)، به امکان سنجی توانمند سازی سکونتگاههای غیر رسمی بر بنیان سیاست های دارایی مبنای توسعه اجتماعی مطالعه موردی سکونتگاههای غیر رسمی کلان شهر تبریز با استفاده از پرسشنامه و طیف لیکرت پرداختند، نتایج حاکی از آن است که مؤلفه های سیاست دارایی مبنا توسعه اجتماعات محلی، سرمایه اجتماعی، سرمایه کالبدی و سرمایه مالی در توانمند سازی سکونتگاههای غیر رسمی تأثیر معنی داری دارد.

تحقیقات خارجی

کاوالپرو ایبوکو (۲۰۱۵) در تحقیق با عنوان ارزیابی اسکان مجدد زاغه ها: مطالعه موردی سردوم، پروژه سائوپائولو برزیل به این نتیجه می رسد که توسعه مسکن و خدمات مرتبط، امکانات و فرصت ها موجب افزایش کیفیت زندگی شده است، مدیریت مالکیت مشترک، تعمیر و نگهداری ساختمان ها و هزینه های بالاتر از عوامل تضعیف مزایای این پروژه است.

خلیفه (۲۰۱۵)، در ارزیابی استراتژی های ارتقای سکونتگاههای غیر رسمی در مصر: از مسامحه تا توسعه مشارکتی به مطالعه پیش شرط کاربرد برنامه ریزی مشارکتی در سکونتگاه های غیر رسمی پرداخته است از روش مصاحبه با ذینفعان و بررسی اسناد استفاده کرده است مهم ترین عوامل پروژه های ارتقا را دسترسی به بودجه و انگیزه ی سیاسی دانسته است. همچنین وی (۲۰۱۰) در تحقیق دیگر بعنوان زاغه نشینی و حاشیه نشینی در مناطق پرخطر و ناامن مصر رشد زاغه نشینی و حاشیه نشینی در محله های مصر بخصوص محله های حاشیه جدید در مناطق پرخطر و ناامن، شیب دار، زمین های کشاورزی و دولتی اطراف و حاشیه ی شهرهای مصر پرداخته است.

محمد (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان اسکان غیر رسمی شهر داکا، بنگلادش، مروری بر رویکرد ها و چالش های پیش رو چنین نتیجه می گیرد که، روش هایی مانند اخراج، اسکان مجدد و ارتقا که برای مقابله از سال ۱۹۷۵ به تصویب رسید، موثر نیست، چرا که ابعاد موضوع بسیار بزرگ است.

محدوده مورد مطالعه

کلان شهر اصفهان دارای ۱۵ منطقه شهرداری است که دارای جمعیت ۱.۹۶۱.۲۶۰ نفر می باشد. (آمارنامه شهر اصفهان، ۱۳۹۶) که ۲۰۷.۸۰۳ نفر در منطقه ۱۰ - ۱۳۶.۳۷۶ نفر در منطقه ۱۲ و ۱۶۴.۸۵۰ نفر در منطقه ۱۴ سکونت دارند. بر اساس اعلام اداره کل راه و شهرسازی استان مناطق ۱۰، ۱۲، ۱۴، بیشترین تعداد حاشیه نشینی را داراست. تعداد محلات حاشیه نشین منطقه ۱۰ شامل حصه جنوبی منطقه ۱۴ شامل حصه شمالی، ارزنان، زینبیه، شهرک امام حسین - دارک، عمان سامانی و منطقه ۱۲ شامل محله امیرعرب و ناصر خسرو است، که در کل ۲۶ درصد از جمعیت شهر اصفهان را در خود جای داده است و از این تعداد ۱۰/۶ درصد در منطقه ۱۰ - ۷ درصد در منطقه ۱۲ - ۸/۴۱ درصد در منطقه ۱۴ سکنی گزیده اند و محدوده ی مورد مطالعه این تحقیق را در بر می گیرد.

روش

۱- روش پژوهش حاضر کیفی است در مرحله اول گردآوری اطلاعات از روش اسنادی و کتابخانه ای استفاده گردید و با استفاده از مطالعه ی اسنادی به بررسی پژوهش ها، مطالعات، منابع مکتوب داخلی و خارجی پرداخته شد و هدف از آن پی بردن به وضعیت اهتمام سازمان ها و دستگاه ها به موضوع حاشیه نشینی است. در فرآیند تحلیل از مستندات، آمار، اطلاعات و سیاست های موجود بهره گیری شد.

برای رسیدن به نتیجه مطلوب تعداد مصاحبه ها ۳۳ نفر بوده و با رسیدن به مفاهیم مشترک و تکرار آن مصاحبه ها متوقف شد سپس با روش دلفی و کمک از متخصصین و صاحب نظران نسبت به وزن دهی به متغیرها و تحلیل پرداخته شد، در واقع تکنیک مورد استفاده جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات عبارتند از تکنیک دلفی و الگوی تحلیلی (SWOT) که در قالب رویکرد راهبردی مورد استفاده قرار گرفته اند. تحلیل SWOT که شامل استخراج نقاط قوت، ضعف داخلی و فرصت و تهدید خارجی است. روش دلفی برای حمایت و تشویق مشاخره ای واقعی طراحی شده است تا بدون دخالت مسائل شخصی، بررسی ها را سامان دهد. در روش مورد نظر ناشناس ماندن به این مفهوم که هیچ کس نداند که چه شخص دیگری در آن شرکت کرده ضروری است ... "ناشناس ماندن" و "بازخورد" بیانگر دو عنصر تفکیک ناپذیر روش دلفی است (میرزایی، ۱۳۸۵).

۲- این پژوهش از نوع کاربردی است و نتایج آن با تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید و ارائه راهکارهای تقویت نقاط قوت و کاهش نقاط ضعف و همچنین ارتقاء فرصت ها و کاهش تهدیدها برای سازمان ها و ادارات ذیربط و کاربرد آن به بهبود وضعیت حاشیه نشینان منتهی خواهد شد.

روائی^۸ پرسش نامه با بهره گیری از روائی محتوا و با نظر اساتید راهنما و مشاور و چند صاحب نظر دیگر در حوزه تحقیقات راهبردی و جامعه شناسی بررسی و اصلاحات لازم اعمال گردید. برای سنجش پایائی^۹ از آلفای کرونباخ^{۱۰} ضریب ۹۵ درصد

⁸. validity

⁹. Reliability

¹⁰. Cronbach Alpha

بدست آمد. پس از ورود داده ها به رایانه و با کمک نرم افزار SPSS و EXCEL از محاسبه ی مجموع وزنی و نمره ی نهائی استفاده شد.

به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات، ابتدا چارچوب ارزیابی عوامل داخلی (IFE¹¹)، چارچوب ارزیابی عوامل خارجی (EFE¹²) و در نهایت چارچوب داخلی - خارجی (IE¹³) طراحی می گردد.

چارچوب ارزیابی عوامل داخلی (IFE):

پس از شناسایی نقاط قوت و ضعف، آنها را در چارچوب مخصوص قرار داده و قوت ها و ضعف های شناسایی شده به ترتیب فهرست می گردد و به هرکدام از آنها از ۰ تا ۱ ضریب داده می شود، به طوری که حاصل مجموع ضرایب عدد ۱ شود، به هرکدام از عوامل نیز از ۱ تا ۴ نمره داده می شود، ۱ برای ضعف اساسی یا خیلی کم، ۲ برای ضعف عادی یا کم، ۳ برای قوت عادی یا خوب، ۴ برای قوت بالا.

چارچوب ارزیابی عوامل خارجی (EFE):

برای فرصت ها و تهدیدها نیز شبیه مرحله ی قبل نمره داده می شود، تنها تفاوت آن با مرحله ی قبل، در روش نمره دادن به هریک از عوامل است. نمره ی داده شده نشان دهنده ی واکنش عوامل بیرونی (شهرداری، شورای شهر، سازمان های متولی) هر کدام از تهدیدها و فرصت هاست.

نمره گذاری این عوامل به قرار زیر بوده است:

عدد ۱ برای واکنش ضعیف، عدد ۲ برای واکنش کم، عدد ۳ برای واکنش متوسط، عدد ۴ برای واکنش بالا.

چارچوب ارزیابی داخلی - خارجی (IE):

پس از شناسایی قوت ها، ضعف ها، فرصت ها و تهدیدها و تعیین چارچوب های EFE و IFE، اکنون به تحلیل چارچوب IE یا همان چارچوب عوامل داخلی - خارجی پرداخته می شود. که در واقع پاسخی است شایسته به این پرسش که اولویت با کدام گروه از استراتژی ها (SO, WO, ST, WT)¹⁴ می باشد. در چارچوب IE و EFE نمره ی نهایی به دست می آید، ماتریس IE نیز بر اساس همین یافته ها تشکیل می گردد. (فصل نامه علمی - ترویجی مطالعات فرهنگی - اجتماعی خراسان، پاییز ۹۵)

تدوین راهبرد: ماتریس swot امکان تدوین ۴ انتخاب یا راهبرد متفاوت را فراهم می آورد. البته در جریان عمل، برخی از راهبردها باهمدیگر همپوشانی داشته یا همزمان و هماهنگ با یکدیگر به اجرا در می آیند. برحسب وضعیت سیستم ۴ دسته راهبرد را که از نظر درجه کنش گری متفاوت هستند می توان تدوین کرد.

11. Internal factor evaluation matrix

12. external factor evaluation matrix

13. internal-external matrix

14. W(Weakness), T (Threat)

راهبرد دفاعی^{۱۵} (حداقل - حداقل) (WT): هدف کلی این راهبرد، که می توان آنرا (راهبرد بقا) نیز نامید، کاهش ضعف های سیستم به منظور کاستن و خنثی سازی تهدیدات است. (گلکار، ۱۳۹۰، ص ۳۸۴) این راهبرد تلاش دارد تا نقاط ضعف و تهدیدها را به حداقل برساند. در این حالت که نگران کننده ترین وضعیت است، نیاز شدیدی به ارزیابی مجدد، اصلاح ساختار و سیاست های راهبردی احساس می شود. (رکن الدین افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵، ص ۹)

راهبرد انطباقی^{۱۶} (حداقل - حداکثر) (WO): هدف این استراتژی، به حداقل رسانیدن نقاط ضعف و به حداکثر رسانیدن فرصت هاست. راهبرد انطباقی تلاش دارد تا با کاستن از ضعف ها بتواند حداکثر استفاده را از فرصت های موجود ببرد، در اینجا باید گفت به دلیل داشتن ضعف داخلی، منطقه نتوانسته است از این فرصت های به دست آمده بهره برداری نماید.

راهبرد اقتضایی^{۱۷} (حداکثر-حداقل) (ST): در این راهبرد که بر نقاط قوت و تهدیدها متمرکز است هدف، حداکثر بهره مندی از نقاط قوت منطقه ی حاشیه نشین برای مقابله با تهدیدهای خارجی و به حداقل رسانیدن آنهاست. این راهبرد بر پایه ی بهره گرفتن از قوت های سیستم برای مقابله با تهدیدات تدوین می شود و هدف آن به حداکثر رساندن نقاط قوت و به حداقل رساندن تهدیدات است.

راهبرد تهاجمی^{۱۸} (حداکثر - حداکثر) (SO): این راهبرد مبتنی بر حرکت به یک وضعیت ایده آل است که بر اساس آن می توان از همه ی نقاط مثبت برای به حداکثر رساندن فرصت ها استفاده نمود. تمام سیستم ها خواهان وضعیتی هستند که قادر باشند توأمان قوت و فرصت های خود را به حداکثر برسانند. بر خلاف راهبرد دفاعی که یک راه حل واکنشی^{۱۹} است، راهبرد تهاجمی یک راه حل کنشگر^{۲۰} است. (گلکار ۱۳۹۰). شایان ذکر است به دلیل محدودیت موجود از ذکر تمامی جداول خودداری و جداول تهیه شده بر اساس نمره نهایی که حاصل ضرب نمره هر مؤلفه در وزن های ارائه شده توسط متخصصین و صاحب نظران در قالب دلفی و به تفکیک منطقه است، ارائه می شود.

یافته ها

جدول شماره (۱) ماتریس ارزیابی عوامل درونی و بیرونی در فرآیند تکنیک SWOT به تفکیک منطقه و بر اساس نمره نهایی

نمره نهایی منطقه	عوامل درونی			بعد
	۱۰	۱۲	۱۴	
۰.۰۹	۰.۰۶	۰.۰۸	S1-وجود پایگاه بسیج	نقاط اجتماعی

15. Mini strategy

16. Mini-maxi strategy

17. maxi-mini strategy

18. maxi- maxi strategy

19. Reactive

20. Proactive

۰.۰۹	۰.۰۶	۰.۰۵	S2-وجود سمن ها و خیریه	قوت	
۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۰۵	S3-انسجام و همبستگی درونی		
۰.۰۹	۰.۰۷	۰.۰۴	S4-وجود افراد شاخص و تاثیرگذارو معتمدین محلی		
۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۲	S5- مشارکت و تعاون در بهبود امور محله		
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۱	S6-حس تعلق به محله		
۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۳	S7-مراکز توسعه محلی مثل پایگاه سلامت و خدمات اجتماعی و قرض الحسنه - دفاتر تسهیل گری		
۰.۰۹	۰.۰۵	۰.۰۱	S8-بهبود وضعیت بهداشت محله به دلیل انشعاب فاضلاب و آسفالت		
۰.۱۰	۰.۰۶	۰.۰۲	S9-برگزاری دوره های آموزشی مهارت آموزی زنان - آسیب های اجتماعی		
۰.۰۸	۰.۰۶	۰.۰۳	S10-مشارکت در توسعه ی محله و کمک به هموعان		
۰.۰۹	۰.۰۷	۰.۰۳	S11-وجود جوانان و نوجوانان موفق (مدال آوران آسیایی کشوری استانی)		
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۲	S12-در مورد مسائل جمعی سازمان یافته و متحد عمل می کنند		
۰.۱۱	۰.۰۴	۰.۰۳	S13- وجود ورزشگاه و باشگاه و سالن های ورزشی		
۰.۰۵	۰.۰۹	۰.۰۶	W1-وجود مهاجرین (عرب - سوری - فیوژ-افاغنه)		نقاط ضعف
۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۱۲	W2-احساس امنیت پایین		
۰.۱۰	۰.۰۶	۰.۰۵	W3-وجود اراذل و اوباش		
۰.۰۸	۰.۱۰	۰.۰۸	W4-وجود ناهنجاری و جرائم		
۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۸	W5-معتادین کارتن خوابها		
۰.۰۶	۰.۰۸	۰.۰۵	W6-خرید و فروش مواد مخدر ساقی با سن پایین		
۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۵	W7-معاپر تاریک و فضاهای رهاشده(احساس ناامنی ناشی از تاریک بودن فضاهای رهاشده)		
۰.۰۶	۰.۱۰	۰.۰۵	W8-پاتوق اعتیاد(زمین های بایر ساختمان نیمه کاره)		
۰.۰۸	۰.۱۰	۰.۰۹	W9-پاتوق مفاسد اخلاقی		
۰.۰۵	۰.۰۸	۰.۰۸	W10-کودکان کار		
۰.۰۶	۰.۰۸	۰.۰۸	W11-خشونت علیه کودکان و آزار جنسی کودکان		
۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۸	W12-وجود احساس بی عدالتی در ساکنین		
۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۸	W13-طلاق و گسست خانواده		
۰.۰۸	۰.۰۳	۰.۰۴	W14-تراکم جمعیت بالا		

۰.۰۵	۰.۰۸	۰.۰۸	W15-خشونت و نزاع دسته جمعی و ضعف وجود تحمل و گذشت در رفتارهای اجتماعی و خشونت بالا
۰.۰۵	۰.۰۳	۰.۰۵	W16-ازدواج دختران در سنین پایین و با اتباع
۰.۰۸	۰.۰۴	۰.۰۵	W17-زنان سرپرست خانوار با مهارت پایین
۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۶	W18-ضعف وجود پارک و بوستان همراه با اسباب بازی و تجهیزات ورزشی
۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۵	W19-حس گوشه گیری و انزوا
۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۹	W20-ضعف برنامه های نشاط اجتماعی
۰.۰۸	۰.۰۳	۰.۰۴	W21-افراد بدون شناسنامه
۰.۰۸	۰.۰۵	۰.۰۵	W22-خانه های کوچک و محقر و متراکم
۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۶	W23-فقر مالی شدید
۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۴	W24-نبود بستر ترویج حقوق شهروندی
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	W25-کمبود وجود بانک - دستگاه ATM
۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	W26-ضعف کارآفرینی اشتغال زایی
۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۱۰	W27-ضعف وجود کانکس نیروی انتظامی و کلانتری
۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۲	W28-ضعف وجود فضاهای علمی پژوهشی فرهنگی (فنی و حرفه ای - دانشگاه -مراکز آموزش خصوصی)
۰.۰۳	۰.۰۶	۰.۰۵	W29-ضعف وجود کلاسهای مشاوره و مهارت آموزی
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	W30-وجود قاچاق مواد مخدر
۰.۰۳	۰.۰۵	۰.۰۴	W31-ضعف مهارت های اجتماعی (ضعف مهارت نه گفتن)
۰.۰۸	۰.۰۶	۰.۰۴	W32-بیکاری
۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	W33-ازدواج های اجباری
۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۴	W34-عدم وجود کمپ ترک اعتیاد
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۵	W35-افزایش خشونت های خانگی
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۴	W36-ضعف دسترسی به حمل و نقل عمومی و نبود تابلوهای علائم ایستگاه و سایبان و مزاحمت های خیابانی ناشی از آن
۳	۲.۷۶	۲.۴۵	جمع

نمره نهایی منطقه			عوامل بیرونی	فرصت
۱۰	۱۲	۱۴		
۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۲	01- وجود تیمهای دانشجوی داوطلب	
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	02- حضور تیم های جهادی در محله	
۰.۰۴	۰.۰۸	۰.۰۴	03- امکان استفاده از نیروی کار جوان	
۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۵	04- ایجاد شعبه های آموزشی جهاد دانشگاهی - فنی و حرفه ای و کانون پرورشی فکری کودکان و نوجوانان	
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	05- ایجاد بازارچه تولیدات زنان سرپرست خانوار	
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	06- به کارگیری مدیران موفق و باتجربه و آشنا به مسائل حاشیه نشینی	
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	07- امکان جذب سرمایه گذاران از خارج محلات	
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	08- وجود کارشناسان و صاحب نظران مسائل حاشیه نشینی	
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	09- تبلیغ فرهنگ شهروندی	
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	010- جهت دهی به پروژه های دانشگاهی در حوزه ی حاشیه نشینی	
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	011- ارتقاء دیدگاه سایر مردم به حاشیه نشینی	
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۳	012- استفاده از تجارب موفق سایر مناطق در پیشرفت های حاشیه نشینی	
۰.۰۸	۰.۰۴	۰.۰۸	013- وجود تفکر استراتژیک در بین مسئولین	
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۳	014- ایجاد کارگاه های خلاقیت و کارآفرینی	
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	015- ایجاد اماکن تفریحی فراغتی توسط شهرداری	
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	016- ایجاد اماکن ورزشی توسط اداره کل ورزش و جوانان	
۰.۰۵	۰.۰۳	۰.۰۵	017- ارتقاء آگاهی مردم سایر مناطق از پیشرفت های حاشیه نشینی و ترغیب به مشارکت در توسعه ی محلات	
۰.۰۹	۰.۰۷	۰.۰۴	018- ایجاد مراکز مشاوره توسط اداره کل بهزیستی جهت آموزش و آگاهی بخشی	
۰.۰۵	۰.۰۳	۰.۰۵	019- توسعه خدمات رسانی توسط ادارات کل و شرکت های آب برق گاز و ارتقاء سطح کیفی زندگی مردم	
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	020- تقویت سازمان های مردم نهاد	
۰.۰۷	۰.۰۷	۰.۰۵	021- توجه رسانه ها به مسائل حاشیه نشینی و توانمندی های آن	

۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	022-وجود و تدوین قوانین شفاف در حوزه حاشیه نشینی	
۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	023-همکاری زنان با پایگاه های سلامت و بسیج جهت بالابردن سطح آگاهی های آنها	
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	024-اجرائی شدن برنامه ششم توسعه در خصوص حاشیه نشینی	
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۴	025-توجه به ورزش همگانی : پیاده روی دوچرخه سواری با حضور هیئت های ورزشی و ورزش و جوانان	
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	026-جوانی جمعیت	
۰.۰۸	۰.۰۵	۰.۰۸	027-اثرات مثبت فضای مجازی در اطلاع رسانی به ساکنین از خدمات انجام شده و یا در دست اقدام و مشارکت در امور محله	
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	T1-وجود شکاف بین مردم و مسئولین	
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	T2-ضعف عملکردی ادارات	
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	T3-امکان افزایش بی اعتمادی ساکنین باتوجه به ضعف عملکرد دستگاه ها	
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	T4-تحریک اجتماعی ساکنین به وسیله افراد معاند و دشمنان و بزرگنمایی مسائل و مشکلات	
۰.۰۵	۰.۰۳	۰.۰۳	T5-ضعف مشارکت ساکنین در اجرای پروژه های مختلف	
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	T6-نارسایی قوانین	
۰.۰۷	۰.۰۷	۰.۰۹	T7-نابرابری در خدمات رسانی در محلات	
۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۷	T8-کم توجهی به مناطق مبدا جهت کاهش مهاجرت	
۰.۰۷	۰.۰۷	۰.۰۷	T9-کم توجهی مسئولین به پیشرفت های حاشیه نشینی	
۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۴	T10-حضور موتوروماشین از سایر مناطق و مزاحمت های خیابانی	
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	T11-مشکلات اوقافی برای ساکنین که به دنبال دریافت اسناد مالکیت هستند	
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	T12-جذب افراد به خرده فروشی به دلیل فقر و ایجاد مشاغل کاذب	
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	T13-افزایش بزهکاری با توجه به رشد فقر	
۰.۰۷	۰.۰۷	۰.۰۵	T14-ضعف وجود برنامه های آگاهی بخش اجتماعی توسط متولیان (ارشاد تبلیغات بهزیستی)	
۰.۰۵	۰.۰۲	۰.۰۵	T15-درگیری های قومی و قبیله ای به دلیل حضور اتباع بیگانه در این محلات	
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۴	T16-برچسب زدن برخی از مسئولین به این منطقه و اثرات منفی آن برای ساکنین	

۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	T17-تکدی گری		
------	------	------	--------------	--	--

منطقه	عوامل	نمره
-------	-------	------

۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	T18-ضعف حضور مسئولین در بین مردم و دیدارهای چهره به چهره		
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	T19-بروز رفتارهای پرخطر		
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	T20-ضعف تحقق وعده های مسئولین در رسیدگی به حاشیه نشینی		
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	T21-کم توجهی به برخی از موفقیت های حاشیه نشینان		
۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۰۷	T22-ضعف برنامه های کوتاه مدت میان مدت بلندمدت برای توانمندسازی ساکنین		
۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۴	T23-ضعف هماهنگی میان ارگان ها و نهادهای مدیریتی		
۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۸	T24-وجود شکاف طبقاتی عمیق بین حاشیه نشینان و سایر مناطق		
۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۴	T25-فقدان آگاهی های لازم از پیامدهای آسیبهای اجتماعی		
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۳	T26-گسترش پاتوق های آسیب های اجتماعی بر اثر کم توجهی دستگاه های ذیربط		
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	T27-ضعف مهارت های اجتماعی و فنی مهاجران		
۲.۶۴	۲.۴۶	۲.۳۹	جمع		

جدول شماره (۲) تحلیل نقاط قوت ، ضعف ، فرصت ها و تهدیدات به تفکیک مناطق با استفاده از ماتریس SWOT

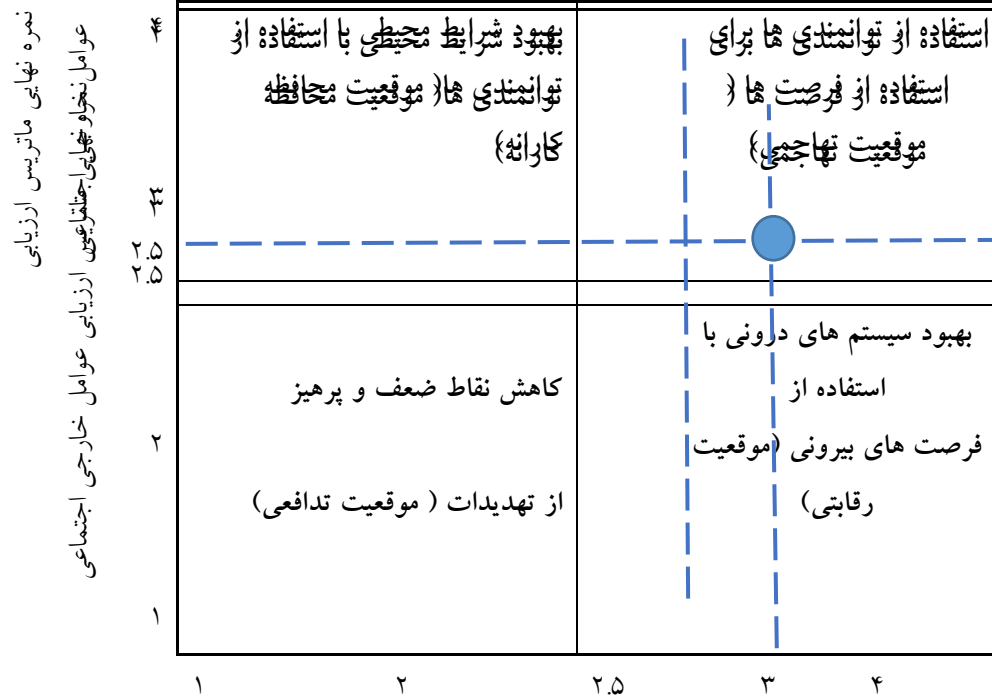
۱.۰۵	قوت	۱۰
۱.۹۵	ضعف	
۳	جمع عوامل درونی	
۱.۲۵	فرصت	
۱.۳۹	تهدید	
۲.۶۴	جمع عوامل بیرونی	
۰.۷۶	قوت	۱۲
۲	ضعف	
۲.۷۶	جمع عوامل درونی	
۱.۱۶	فرصت	
۱.۳	تهدید	
۲.۴۶	جمع عوامل بیرونی	
۰.۴۲	قوت	۱۴
۲.۰۳	ضعف	
۲.۴۵	جمع عوامل درونی	
۱.۰۹	فرصت	
۱.۳	تهدید	
۲.۳۹	جمع عوامل بیرونی	

مأخذ: نگارندگان

برای تعیین مؤثرترین مؤلفه بر توانمندسازی محلات در مناطق حاشیه نشین و در تکنیک SWOT و همچنین تعیین مناسب ترین راهبرد برای غلبه بر مسائل و مشکلات از مجموع امتیاز وزنی استفاده شد

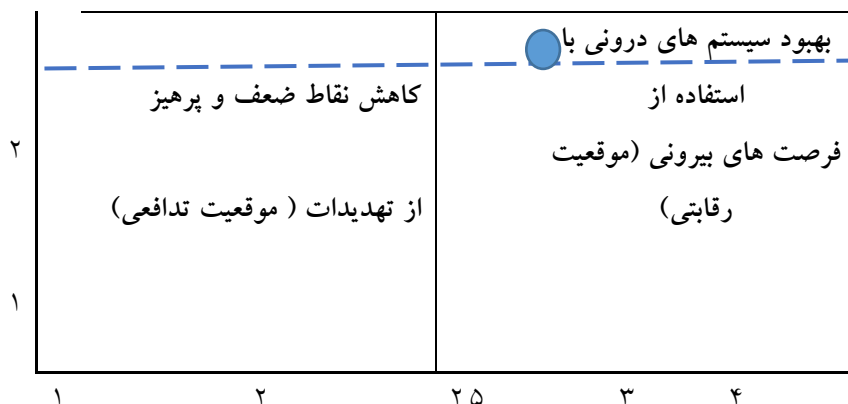

منطقه ۱۰

نمره نهایی ماتریس ارزیابی عوامل داخلی اجتماعی

بر اساس داده های جدول (۲) که در نمودار شماره (۱) نیز نشان داده شده است جمع امتیازها و نمره های نهایی ماتریس داخلی که بر روی محور X هاست در منطقه ۱۰ در بعد اجتماعی برابر با ۳ که بیانگر قوت عوامل داخلی اجتماعی است. همچنین نمره نهایی ماتریس عوامل خارجی که بر روی محور Y هاست از بعد اجتماعی ۲.۶۴ است که نشانگر قوت عوامل خارجی است. بنابراین بر اساس نتایج حاصل از بررسی جدول SWOT در منطقه ۱۰ شهرداری امتیازها در عوامل داخلی بالاتر از ۲.۵ است که بیانگر وضعیت مناسب و رو به قوی قرار می گیرد. بر اساس این ماتریس استراتژی مورد استفاده تهاجمی (رشد و توسعه) است و حاکی از حرکت به یک وضعیت ایده آل است که با اتکاء به آن می توان از تمامی نقاط مثبت (قوت) برای به حداکثر رساندن فرصت ها استفاده نمود.

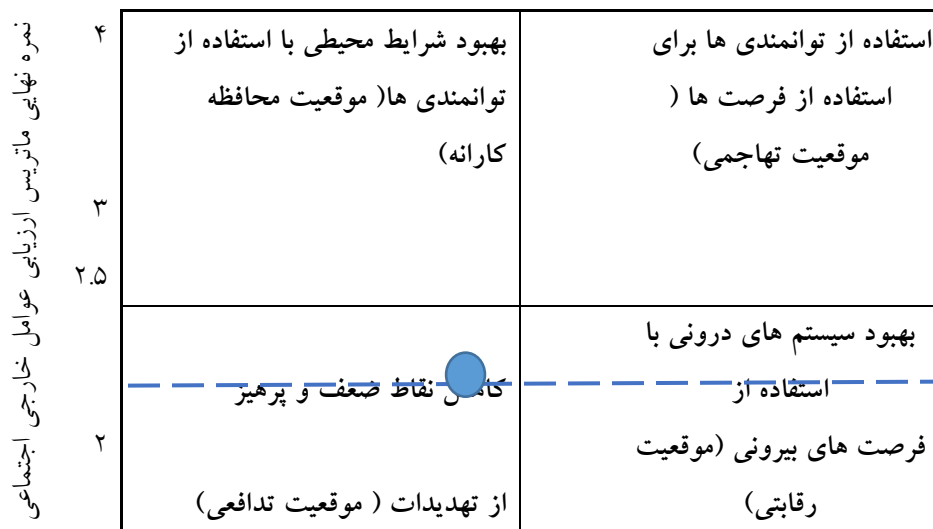

نمره نهایی ماتریس ارزیابی عوامل داخلی اجتماعی

بر اساس داده های جدول (۲) که در نمودار شماره (۲) نیز نشان داده شده است جمع امتیازها و نمره های نهایی ماتریس داخلی که بر روی محور X هاست در منطقه ۱۲ در بعد اجتماعی برابر با ۲.۷۶ که بیانگر قوت عوامل داخلی اجتماعی است. همچنین نمره نهایی ماتریس عوامل خارجی که بر روی محور Y هاست از بعد اجتماعی ۲.۴۶ است که نشانگر ضعف عوامل خارجی است. بنابراین بر اساس نتایج حاصل از بررسی جدول SWOT در منطقه ۱۲ شهرداری امتیازها در عوامل داخلی اجتماعی بالاتر از ۲.۵ است که بیانگر وضعیت مناسب و رو به قوت است. بر اساس این ماتریس در در بعد اجتماعی استراتژی رقابتی (نگهداری - حمایت بیرونی) را باید انتخاب کرد.

نمودار شماره (۳) دریافت نوع استراتژی برخورد براساس SWOT

منطقه ۱۴

نمره نهایی ماتریس ارزیابی عوامل داخلی اجتماعی

بر اساس داده های جدول (۲) که در نمودار شماره (۳) نیز نشان داده شده است جمع امتیازها و نمره های نهایی ماتریس داخلی که بر روی محور X هاست در منطقه ۱۴ در بعد اجتماعی برابر با ۲.۴۵ که بیانگر ضعف عوامل داخلی اجتماعی است. همچنین نمره نهایی ماتریس عوامل خارجی که بر روی محور Y هاست از بعد اجتماعی ۲.۳۹ که نشانگر ضعف عوامل خارجی است. بنابراین بر اساس نتایج حاصل از بررسی جدول SWOT در منطقه ۱۴ شهرداری امتیازها در عوامل داخلی پایین تر از ۲.۵ است که بیانگر وضعیت نامناسب و رو به ضعف است و نیازمند برنامه ریزی و اقدام در بعد اجتماعی است. بر اساس این ماتریس استراتژی تدافعی (در این حالت نیز که نگران کننده است، نیاز شدیدی به ارزیابی مجدد، اصلاح ساختار و سیاست های راهبردی احساس می شود) را باید انتخاب کرد

جدول شماره (۳) اولویت عوامل داخلی و خارجی در منطقه ۱۰

اجتماعی				منطقه ۱۰
نمره	ضعف	نمره	قوت	عوامل درونی
۰.۱	W3-وجود اراذل و اوباش	۰.۱	S13- وجود ورزشگاه و باشگاه و سالن های ورزشی S9- برگزاری دوره های آموزشی مهارت آموزی زنان - آسیب های اجتماعی	
۰.۰۸	W2-احساس امنیت پایین	۰.۰۹	S1- بسیج S2 - سمن ها S3- انسجام S4-معمدین S5- بهبود وضعیت بهداشت S11-وجود جوانان موفق	
نمره	تهدید	نمره	فرصت	عوامل بیرونی
۰.۰۹	T22-ضعف برنامه های کوتاه مدت میان مدت بلندمدت برای توانمندسازی ساکنین	۰.۰۸	O18-ایجاد مراکز مشاوره O4- شعب جهاد دانشگاهی O13- تفکر استراتژیک مسئولین O27- اثرات مثبت فضای مجازی	
۰.۰۸	T24-وجود شکاف طبقاتی عمیق بین حاشیه نشینان و سایر مناطق	۰.۰۷	۲۱۰-توجه رسانه ها به مسائل حاشیه نشینی و توانمندی های آن	

جدول شماره (۴) اولویت عوامل داخلی و خارجی در منطقه ۱۲

اجتماعی				منطقه ۱۲
نمره	ضعف	نمره	قوت	عوامل درونی
۰.۱	W4-وجود ناهنجاری و جرائم W8- پاتوق اعتیاد و مفاسد	۰.۰۹	S3-انسجام و همبستگی درونی	
۰.۰۹	W1-وجود مهاجرین (عرب - سوری - فیوژ-افاغنه) W2-احساس امنیت پایین	۰.۰۸	S5- مشارکت و تعاون در بهبود امور محله	
نمره	تهدید	نمره	فرصت	عوامل بیرونی
۰.۰۹	T22-ضعف برنامه های کوتاه مدت میان مدت بلندمدت برای توانمندسازی ساکنین	۰.۰۸	O4-ایجاد شعبه های آموزشی جهاد دانشگاهی - فنی و حرفه ای و کانون پرورشی فکری کودکان و نوجوانان O3-امکان استفاده از نیروی کار جوان	
۰.۰۸	T24-وجود شکاف طبقاتی عمیق بین حاشیه نشینان و سایر مناطق	۰.۰۷	O21-توجه رسانه ها به مسائل حاشیه نشینی و توانمندی های آن	

جدول شماره (۵) اولویت عوامل داخلی و خارجی در منطقه ۱۴

اجتماعی				منطقه ۱۴
نمره	ضعف	نمره	قوت	عوامل درونی
۰.۱۲	W2-احساس امنیت پایین	۰.۰۸	-وجود پایگاه بسیج S1	
۰.۱	W27-ضعف وجود کانکس نیروی انتظامی و کلانتری	۰.۰۵	-وجود سمن ها و خیریه S2	
نمره	تهدید	نمره	فرصت	عوامل بیرونی
۰.۰۹	T7- نابرابری در خدمات رسانی در محلات	۰.۰۸	O13-وجود تفکر استراتژیک در بین مسئولین	
۰.۰۸	T24-وجود شکاف طبقاتی عمیق بین حاشیه نشینان و سایر مناطق	۰.۰۶	O15- ایجاد اماکن تفریحی فراغتی توسط شهرداری	

در این پژوهش به ارائه راهبردهای اجتماعی در مناطق ۱۰-۱۲ و ۱۴ شهرداری اصفهان پرداخته شده است. سؤالات این پژوهش شامل: مناطق حاشیه نشین اصفهان دارای چه نقاط قوت اجتماعی برای توانمندی هستند؟ نقاط ضعف اجتماعی مناطق حاشیه نشین اصفهان چیست؟ تهدیدات اجتماعی مناطق حاشیه نشین اصفهان کدامند؟ در مناطق حاشیه نشین شهر اصفهان چه فرصت های اجتماعی برای توانمند سازی وجود دارد؟ راهبردهای مناسب توانمندسازی مناطق حاشیه نشین شهر اصفهان با توجه به نقاط ضعف، قوت، تهدیدات و فرصت ها کدامند؟ متغیرهای این پژوهش با استفاده از ادبیات نظری و پیشینه ی تحقیق، نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید احصاء گردید.

همان طور که در جدول شماره (۳) مشاهده می شود در منطقه ۱۰ وجود ورزشگاه و باشگاه و سالن های ورزشی، برگزاری دوره های آموزشی مهارت آموزی زنان - آسیب های اجتماعی با نمره ۰.۱ رتبه اول و وجود بسیج، سمن ها، انسجام، معتمدین، بهبود وضعیت بهداشت و وجود جوانان موفق با نمره ۰.۰۹ رتبه دوم را به عنوان مهم ترین نقاط قوت اجتماعی به خود اختصاص داده اند و وجود ارادل و اوباش با نمره ۰.۱ رتبه ی اول و احساس امنیت پایین با نمره ۰.۰۸ مهم ترین نقاط ضعف اجتماعی محسوب می شوند. از لحاظ فرصت؛ ایجاد مراکز مشاوره، شعب جهاد دانشگاهی، تفکر استراتژیک مسئولین، اثرات مثبت فضای مجازی با نمره ۰.۰۸ رتبه ی اول و توجه رسانه ها به مسائل حاشیه نشینی و توانمندی های آن با نمره ۰.۰۷ حائز رتبه ی دوم است. از نظر تهدیدات ضعف برنامه های کوتاه مدت میان مدت بلندمدت برای توانمندسازی ساکنین با نمره ۰.۰۹ مهم ترین تهدید و وجود شکاف طبقاتی عمیق بین حاشیه نشینان و سایر مناطق با نمره ۰.۰۸ در رتبه دوم قرار دارد.

بر اساس جدول شماره (۴) در منطقه ۱۲ انسجام و همبستگی درونی با نمره ۰.۰۹ در رتبه اول و مشارکت و تعاون در بهبود امور محله با نمره ۰.۰۸ رتبه دوم را به عنوان مهم ترین نقاط قوت اجتماعی به خود اختصاص داده اند، از نظر ضعف؛ وجود ناهنجاری، جرائم، پاتوق اعتیاد و مفاسد با نمره ۰.۱ با عنوان مهم ترین ضعف و وجود مهاجرین (عرب - سوری - فیوژن - افغانه)، احساس امنیت پایین با نمره ۰.۰۹ در مرتبه بعدی قرار دارد. از لحاظ فرصت؛ ایجاد شعبه های آموزشی جهاد دانشگاهی - فنی و حرفه ای و کانون پرورشی فکری کودکان و نوجوانان، امکان استفاده از نیروی کار جوان با نمره ۰.۰۸ در رتبه اول و توجه رسانه ها به مسائل حاشیه نشینی و توانمندی های آن با نمره ۰.۰۷ حائز رتبه بعدی است. از نظر تهدیدات؛ ضعف برنامه های کوتاه مدت میان مدت بلندمدت برای توانمندسازی ساکنین با نمره ۰.۰۹ در رتبه اول و وجود شکاف طبقاتی عمیق بین حاشیه نشینان و سایر مناطق با نمره ۰.۰۸ در رتبه دوم قرار دارد.

چنانکه در جدول شماره (۵) مشخص است در منطقه ۱۴، وجود پایگاه بسیج با نمره ۰.۰۸ در رتبه اول و وجود سمن ها و خیریه با نمره ۰.۰۵ در رتبه دوم قرار دارد. از نظر ضعف؛ احساس امنیت پایین با نمره ۰.۱۲ از رتبه نخست و ضعف وجود کانکس نیروی نظامی و کلانتری با نمره ۰.۱ در رتبه دوم قرار دارد. از لحاظ فرصت؛ وجود تفکر استراتژیک در بین مسئولین با نمره ۰.۰۸ در رتبه اول و ایجاد اماکن تفریحی فراغتی توسط شهرداری با نمره ۰.۰۶ در مرتبه دوم قرار دارد. از نظر تهدیدات؛

نابرابری در خدمات رسانی در محلات با نمره ۰.۰۹ رتبه اول و وجود شکاف طبقاتی عمیق بین حاشیه نشینان و سایر مناطق با نمره ۰.۰۸ در رتبه دوم قرار دارد.

برگرفته از نتایج پژوهش و مباحث مطروحه در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی و همچنین جداول اولویت ها راهبردهای ذیل ارائه می گردد:

راهبرد SO: در قالب این استراتژی ها با بهره جستن از نقاط قوت داخلی تلاش می شود تا از فرصت های خارجی بهره برداری شده و با بهره گیری از نقاط قوت موجود، فرصت ها را به حداکثر رساند، در همین راستا به موارد زیر اشاره می گردد:

- **ارتقاء مشارکت های اجتماعی به منظور توسعه ی محلات** از طریق افزایش خیریه ها و سمن ها، مشارکت و تعاون در بهبود محله، افزایش کمک به همنوعان، اعزام تیم های دانشجویی داوطلب، حضور تیم های جهادی در محله، اطلاع رسانی از فرهنگ شهروندی و تبلیغات در زمینه فرهنگ عمومی برنامه ریزی و اقدام گردد.
- **ارتقاء منزلت ساکنین** از طریق توسعه ی مراکز محلی مثل پایگاه سلامت، خدمات اجتماعی، دفاتر تسهیل گری، وجود جوانان و نوجوانان موفق، توجه به شخصیت های فرهنگی تأثیرگذار، استفاده از تجارت موفق سایر مناطق در پیشرفت های حاشیه نشینی، ارتقاء تفکر استراتژیک در بین مسئولین، تدوین قوانین شفاف در حوزه ی حاشیه نشینی، ارتقاء مشارکت اجتماعی زنان، بهره گیری از معلمین باتجربه در مدارس و تأسیس دانشگاه، توجه رسانه ها به مسائل حاشیه نشینی و توانمندی های آنها اقدام و عملیاتی شود.
- **ارتقاء آموزش و سطح آگاهی های مردم** از طریق تقویت تشکل های غیردولتی، برگزاری دوره های آموزش، گسترش فرهنگ شهروندی، برگزاری کارگاه های آموزشی برای ارتقاء سطح آگاهی ها، ایجاد پیش دبستانی و دبستان، ایجاد مؤسسات قرآن و عترت برای تربیت دینی، تأسیس دانشگاه، آموزش سبک زندگی سالم برای زنان و کودکان
- **افزایش نشاط اجتماعی** از طریق ایجاد ورزشگاه، باشگاه و سالن های ورزشی، وجود سمن ها و خیریه ها، بازی های قومی محلی، بهبود وضعیت بهداشت محله، ایجاد اماکن تفریحی فراغتی توسط شهرداری، افزایش چابکی ادارات کل متولی در ارائه خدمات فرهنگی و دینی، اجرای برنامه های نشاط اجتماعی و شادی، برگزاری جشنواره های مختلف کودک و نوجوان، جنگ شادی، هنرهای تجسمی توسط ارشاد و شهرداری و ...، برگزاری هفته های فرهنگی در محلات، بهره گیری از ظرفیت بالای هنر به ویژه تئاتر جهت انسجام و نشاط در محلات عملیاتی شود.
- **اشتغال و کارآفرینی** از طریق برگزاری دوره های مهارت آموزی و آموزشی، ایجاد بازارچه ی تولیدات زنان سرپرست خانوار، ایجاد شعبه های آموزشی جهاد دانشگاهی، فنی و حرفه ای، ایجاد کارگاه های خلاقیت و کارآفرینی، تأسیس دانشگاه علمی کاربردی، به کارگیری مدیران موفق و باتجربه و آشنا به مسائل حاشیه نشینی، مشارکت و تعاون در بهبود محله به عمل آید.

راهبرد WO: هدف از این استراتژی‌ها این است که از فرصت‌های موجود در محیط خارج بهره‌برداری نموده تا نقاط ضعف داخلی را بهبود ببخشد. در این حالت به دلیل داشتن ضعف داخلی نمیتوان از این فرصت‌های بدست آمده بهره‌برداری مناسب انجام داد. لذا لازم است تا از فناوریهای جدید و نیروهای انسانی و افکارنو و خلاق و غیره بهره‌برداری مناسب انجام شود تا با از بین بردن نقاط ضعف از فرصت‌ها استفاده مناسب گردد. در این زمینه به موارد زیر اشاره می‌گردد:

- **ارتقاء عدالت اجتماعی** از طریق امکان جذب سرمایه‌گذاران از خارج محلات، ارتقاء دیدگاه سایر مردم نسبت به حاشیه‌نشینی، استفاده از تجارت موفق سایر مناطق در پیشرفت‌های حاشیه‌نشینی، وجود تفکر استراتژیک در بین مسئولین، ایجاد اماکن تفریحی فراغتی و ورزشی توسط شهرداری، ایجاد مراکز مشاوره، توسعه خدمات رسانی توسط ادارات کل و شرکت‌های آب، برق و گاز، تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد، توجه رسانه‌های به مسائل حاشیه‌نشینی و توانمندی‌های آنها، اجرایی شدن قانون برنامه ششم توسعه در خصوص حاشیه‌نشینی، توجه به ورزش همگانی، اقدام جهت افزایش سرانه مطالعه، ایجاد مراکز هنری (آمفی تئاتر و سینما)، ایجاد پارک و بوستان همراه با تجهیزات ورزشی و اسباب بازی، ایجاد برنامه‌های نشاط اجتماعی، بهبود وضعیت مسکن در محلات، بهبود وضعیت رفاه ساکنین، ایجاد بانک، دستگاه‌های ATM، کارآفرینی و اشتغال در میان ساکنین، ایجاد فضاهای علمی تحقیقاتی، مراکز آموزش خصوصی، بهبود وضعیت اشتغال ساکنین، بهبود وضعیت حمل و نقل عمومی، تابلوها و علائم ایستگاه، سایبان و غیره، ایجاد مراکز و مؤسسات آموزشی در سطوح مختلف، ارتقاء احساس عدالت اجتماعی در بین ساکنین اقدام و عملیاتی شود.
- **ارتقاء نظم و امنیت اجتماعی** از طریق ارتقاء سطح کیفی زندگی مردم با توسعه‌ی خدمات رسانی، تدوین قوانین شفاف و روشن، ارتقاء وضعیت مهاجرین با اجرای برنامه‌های فرهنگی اجتماعی، ارتقاء احساس امنیت اجتماعی با ایجاد کلابتری، کانکس و بهبود وضعیت روشنایی معابر، نظم دهی به اماکن تاریک و ساختمان‌های نیمه‌کاره و فضاهای رهاشده، سامان دهی پاتوق‌های اعتیاد، نظارت بیشتر بر پاتوق مفسد اخلاقی، کاهش خشونت علیه کودکان و زنان اجرایی شود.

راهبردهای ST: در این حالت با استفاده از نقاط قوت اثرات ناشی از تهدیدات موجود بیرونی را کاهش داده یا آنها را از بین ببرند. بایستی قدرت درک بالا از شرایط و توانمندیها داخلی داشت تا بتوان در مسیر این استراتژی قرار گرفت.

- **افزایش اعتماد اجتماعی** از طریق عمل به وعده‌ها توسط مسئولین، اعتمادسازی بین مردم و مسئولین، عدم ایجاد توقعات و انتظارات فراقانونی و دست‌نیافتنی، برنامه‌ریزی کوتاه مدت، میان مدت، بلندمدت برای بهبود وضعیت ساکنین، امکان تملک زمین برای ساکنین با توجه به اوقافی بودن و مسائل آن، توجه مسئولین به موفقیت‌ها و پیشرفتهای محلات، تهیه نقشه راه برای محلات با آینده‌نگری مناسب و چشم‌اندازهای مطلوب، توسعه‌ی همگون و هماهنگ مناطق مختلف در برنامه‌های عمرانی، فرهنگی و اجتماعی با نگاهی برابر و غیرتبعیض‌آمیز اجرایی گردد.

- کاهش آسیب های اجتماعی از طریق برگزاری کارگاه ها و دوره های آموزشی در حوزه های مبارزه با اعتیاد به ویژه برای کودکان - نوجوانان و زنان ، با خشونت (کودک آزاری - همسرآزاری - نزاع های فردی و جمعی) ، برگزاری نمایشگاه های دائمی آسیب های اجتماعی ، سامان دهی ، نظارت بر پاتوق های اعتیاد و مفسد اخلاقی ، توجه به ورزش های همگانی ، حرفه ای و قهرمانی و ایجاد سالن ها و باشگاه های مختلف ورزشی ، توسعه مهارت های اجتماعی ، مهارت نه گفتن و خویشتن داری ، اجرای برنامه های مصون سازی فرهنگی ، الگوگیری از فرهنگ ایرانی اسلامی ، تولید و توزیع محصولات فرهنگی فاخر و غنی ، توجه به فعالان حوزه فرهنگ در محلات اقدام گردد .

- کاهش مهاجرت از طریق برگزاری کلاسهای فنی و حرفه ای در مبدأ ، برگزاری کارگاه های آموزشی فرهنگ عمومی ، حقوق شهروندی و فرهنگ شهرنشینی در مبدأ ، برگزاری دوره های اخلاقی و کارآفرینی و اشتغال در مبدأ ، ایجاد خیریه ها و سمن ها با موضوعات تخصصی فرهنگی ، سلامت در مبدأ ، برنامه ریزی کوتاه مدت ، میان مدت و بلندمدت جهت کاهش مهاجرت از روستاهای مهاجرفرست ، بسترسازی استفاده از بوم گردی روستایی و توجه به میراث فرهنگی جهت جذب گردشگران و اطلاع رسانی لازم ، آگاهی بخشی به ساکنین مبدأ از آسیب های اجتماعی فردی ، محدودیت های زندگی در شهر و تهدیدات آن برای نوجوان و جوانان عملی شود .

راهبردهای WT : مناطقی که این استراتژی را بکار می برند حالت تدافعی به خود می گیرند و هدف از این استراتژی کم کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدات ناشی از محیط خارجی است که شامل موارد زیر می گردد :

- کاهش ناهنجاری های اجتماعی از طریق بهبود وضعیت راهنمایی و رانندگی ، کاهش حضور موتور و ماشین ها از سایر مناطق و کاهش مزاحمت های خیابانی ، انتقال متکدیان به مراکز ذریبط و فعالیت بیشتر بهیستی ، انتقال کودکان کار و خیابانی به مراکز ذریبط و کاهش بروز رفتارهای پرخطر در بین آنان ، کنترل و کاهش پاتوق های ناهنجاری های اجتماعی ، برنامه ریزی جمع آوری ارادل و اوباش ، برگزاری دوره های آموزشی تاب آوری ، صبر و گذشت ، برنامه ریزی کاهش ازدواج های اجباری ، کاهش درگیری های قومی و قبیله ای به ویژه با اتباع بیگانه ، افزایش حضور مسئولین در بین مردم و دیدارهای چهره به چهره ، نظارت بر فعالیت های رسانه های مجازی و رصد آن
- تلاش جهت تغییر نگرش ساکنان و باور به لزوم تغییر مثبت در محله از طریق اطلاع رسانی از خدمات انجام شده در محلات ، جلب مشارکت ساکنین در توسعه محله ، دعوت از خیرین در اجرای برنامه های خودباوری ، اعتماد به نفس و ارتقاء باورها نسبت به موفقیت ، تلاش جهت رفع برچسب ها با معرفی موفقیت ها و پیشرفت های ساکنین ، ارتقاء روحیه خودباوری ، جهت پویایی ، رشد و شکوفایی محلات اقدام گردد .

پیشنهادات

- واژه ی حاشیه نشینی دارای بار منفی بوده و انتساب آن به ساکنان این سکونتگاه ها خوشایند نیست ، لذا پیشنهاد می شود از واژه های مناطق کم برخوردار شهری یا توسعه نیافته شهری استفاده شود .
- توزیع خدمات رسانی در ابعاد مختلف بر اساس اولویت ها ، عدالت محوری ، اثربخشی
- ایجاد ساختارهای توانبخش و توانمندساز در ابعاد فنی و حرفه ای ، بهداشت و درمان ، فرهنگ و آموزش
- آموزش مسئولیت اجتماعی و فرهنگی به ساکنان
- استفاده حداکثری از قوانین با تأکید بر قانون اساسی و برنامه ششم توسعه در بهبود وضعیت ساکنین این مناطق
- تهیه برنامه راهبردی مناطق توسط شهرداری ها و اجرای طرح جامع توسعه ی محلات حاشیه ای
- تشکیل قرارگاه توسعه فرهنگی و اجتماعی مناطق حاشیه نشین
- اطلاع رسانی از ارائه خدمات به ساکنین در ابعاد مختلف
- توسعه ظرفیت سازی در مدیریت محلات با حضور خیریه ها ، سمن ها و به کارگیری طرح های حمایتی از آنان

- ابطحی، سیدحسین، عابسی، سعید (۱۳۹۳)، توانمندسازی واگذاری کار و تفویض اختیار، تهران، چاپ دوم، توحید دانش
- پیری، عیسی، زالی، نادر، تقی لو، علی اکبر (۱۳۹۱). امکان سنجی، بکارگیری رهیافت های توانمندسازی در ساماندهی سکونتگاه های غیررسمی ناحیه ی گلشهر مشهد، مجله ی مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای، دانشگاه اصفهان، شماره ۱۲
- پیری، عیسی، رضاییان، مهدی (۱۳۹۳)، امکان سنجی توانمندسازی سکونتگاههای غیررسمی بر بنیان سیاست های دارایی منبای توسعه اجتماعات محلی مطالعه موردی: سکونتگاههای غیر رسمی کلان شهر تبریز، مطالعات شهری، دوره ۳ شماره ۱۰.
- سعیدی رضوانی، نوید، انصاری، محمدحسین، توحیدلو، وحیده (۱۳۹۴)، هفت شهر، شماره ۴۱. ۴۲.
- زالی، نادر، یوسف، چاره، نجمه (۱۳۹۴)، ارزیابی و نقدی بر طرح ساماندهی و توانمند سازی سکونتگاه های غیر رسمی شیراز: مطالعه موردی محله مهدی آباد (کتس بس)، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تهران شماره ۲۳
- زنگی آبادی، علی و امید مبارکی (۱۳۹۱)، بررسی عوامل موثر بر شکل گیری حاشیه نشینی در شهر تبریز و پیامدهای آن (مطالعه ی موردی محله های احمد آباد، کوی بهشتی، خلیل آباد). فصلنامه ی جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، دانشگاه اصفهان شماره ۴۵.
- سلطانی، ایرج (۱۳۹۲)، مبانی تدوین استراتژی های منابع انسانی، چاپ اول، اصفهان، انتشارات ارکان دانش
- شاطریان، محسن، گنجی پور، محمود، اشنوئی، امیر (۱۳۹۲)، اسکان غیررسمی پدیده ای در حال گسترش در هزاره ی سوم، چاپ اول، انتشارات دانشگاه کاشان.
- شمعی، علی، ملکان، جواد، صادقی، پریسا (۱۳۹۲)، راهبردهای توانمندسازی حاشیه نشینان شهری با استفاده از تکنیک QSPM (مطالعه موردی شهرک شهدای سنقر)
- فتح زاده، حیدر، زاهد زاهدانی، سیدسعید (۱۳۹۴)، دوفصل نامه پژوهشهای جامعه شناسی معاصر، سال چهارم، شماره ۶، بهار و تابستان ۹۴
- فرد آر. دیوید (۱۳۸۴)، مدیریت استراتژیک، ترجمه علی پارسائیان و سیدمحمد اعرابی
- قادرمرزی، حامد، جمشیدی، علیرضا، جمشیدی، معصومه، جمینی، داود (۱۳۹۲)، اولویت بندی چالشهای اسکان غیررسمی با استفاده از تحلیل سلسله مراتبی AHP (مطالعه موردی: محله جعفر آباد کرمانشاه). فصلنامه مطالعات شهری، دانشگاه کردستان، شماره ۶، بهار ۱۳۹۲
- نقدی، اسداله (۱۳۹۲)، حاشیه نشینی (تئوری ها، روش ها، مطالعات موردی). چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران.
- هادی زاده بزاز، مریم (۱۳۸۲)، حاشیه نشینی و راهکارهای ساماندهی آن در جهان، مشهد، انتشارات شهرداری مشهد، شماره ۴۳ و ۴۴

- _ cavalheiro` D.`Abiko`A.(2015). Evaluating slum (favela) resettlements:the case of the serra do mar.
- _ Cornwall , A , Brock, K . (2005). Beyond buzzwords : Poverty reduction ,participation .
- _ Khalifa` M.(2010). Redefining slums in Egypt : Unplanned versus Unsafe areas . Habitat international ` vol. 30` pp: 1- 10.
- _ Mohammad ` A .(2012) . Batee Settlements of Dhaka City ` Bangladesh : A Review of Policany Approaches and Challenges Ahead ` Asean Conference on Environment – Behaviour Studies ` Savoy Homann Bidakara Bandung Hotel ` Bandung ` Indonesia ` 15 – 17 june 2011
- _ Pettit , J . (2012) . “Empowerment and participation: Bridging the gapbetween understanding and practice” Institute of Development Studies.
- _ Roy, K ,Sideras , J . (2006) . Institutions , globalization and empowerment. Edward Elgar , UK.
- _ World Bank . (2002). Women`s economic empowerment in latin America and the caribbean : Policy lessons from the world bank gender action .